

Okupacja niemiecka była straszna, a jednym z największym zagrożen dla trwania narodu było zagrożenie powszechną demoralizacją. Można dyskutować o znaczeniu walki, oporu zbrojnego. Osobiście mam obecnie (nie zawsze tak było...) negatywną ocenę walki zbrojnej.

Powstanie warszawskie, sabotaże i zamachy były krwawo mszczone przez okupanta. Opłacalność takich działań jest wątpliwa. Ale opór cywilny, zwłaszcza nielegalna oświata, także działanie Szarych Szeregów: były bez wątpienia skutecznym działaniem zagrożonego niebytem społeczeństwa. [...] Program „Dziś – jutro – pojutrze” stawiał zadania nie tylko na czas wojny. Mobilizował, zmuszał do nauki, zdobywania zawodu tak, by młodzi w wymarzonej wolnej Polsce mogli być pożytecznymi obywatelami (tamże, s. 9).

Walcząc zbrojnie wprawdzie doczekał wolnej Polski, ale na krótko, gdyż najpierw został aresztowany i musiał się ukrywać, ponieważ na członkach jego grupy podziemnej Krzysztof ciążył wyrok śmierci. Ponownie chciano Go na nią skazać medialnie tuż przed faktycznym odejściem. Warto poznać życie i dokonania bohatera szeroko pojmowanej walki o Polskę, której pokolenie XXI w. nie rozumie, bo urodziło się w wolnym państwie.

Czuwaj Druhu Harcmistrzu! *Requiescat in pace.*

References

- Izdebski, Z. (2012). *Seksualność Polaków na początku XXI. Studium badawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jaczewski, A. (2014). *Pół wieku badań i refleksji. Seksualność dzieci i młodzieży*. Warszawa: Difin.
- Jaczewski, A. (2018). *Harcerstwu zawdzięczam bardzo wiele...* Kraków: Fundacja „Wczoraj i Dziś”.
- Kozakiewicz, M. (1983). Głosy do tematu „Sytuacja młodzieży w społeczeństwie wychowującym”. W: B. Suchodolski (red.), *Spoleczeństwo wychowujące. Rzeczywistość i perspektywy* (s. 389–404). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

Maciej Tanaś

*Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie**

E-mail: mtanas@aps.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5700-7148

Pedagogiczny testament Profesora Andrzeja Jaczewskiego**

Summary

PROFESSOR ANDRZEJ JACZEWSKI'S PEDAGOGICAL LEGACY^{*}**

The article presents the enormous scientific, organisational and social achievements of Professor Andrzej Jaczewski – the doyen of Polish sexology, doctor and educator. The author recalls the awarding of the Medal of Merit for the Development of Polish Pedagogy, presented by the Chapter of the Committee of Pedagogical Sciences of the Polish Academy of Sciences. The author describes and analyses the various fields of the Professor's activities, referring to available studies and insightful personal accounts.

Undisputed, original and significant scientific achievements at the medical and pedagogical junctions, as well as beautiful accounts from his own life and accomplishments set new perspectives for pedagogical sciences, earning the Professor enormous respect from within and beyond his Polish and German academic cohort and peers. The Professor was and remains to many, a physician of the body, mind and spirit. With his unwavering passion and dedication to his students and the scouts, he truly exemplifies and models a path that seeks truth, beauty and doing good.

There is a discussion about the shape of Polish education concerning errors in teaching science and biology, wasting children's abilities in the sciences more than it is commonly believed, the problem of physical and mental "splitting maturation", the role of adventure in scouting, "becoming" a mature person, the highest grades on secondary school-leaving certificates and young people's lack of skills in communicating in other languages. In addition, the discussion addresses the competences needed to build social relations, personal courage and responsibility, tolerance and respect for other people, the ability to cooperate and build

* Adres: Instytut Pedagogiki APS, ul. Szczęśliwicka 40, 02-353 Warszawa

** Finansowanie publikacji: Uniwersytet Warszawski

a community, the catalogue of values in the process of education, integration of education and upbringing processes, theatre, ballet, classical and opera music concerts, popular culture, as well as digital media and human rights to a life of value, sailing and education reforms. The conversation with professor Andrzej Jaczewski at his home in Ropki in the Beskid Niski leads to the conclusion: "We have to invent a new school. A school worthy of our dreams and the fate of our children and grandchildren". The author treats it as the Professor's pedagogical will.

Keywords: teaching and learning, medicine and pedagogy, sexology, scouts, future education

red. Paulina Marchlik

W Ropkach, tam gdzie bije serce Beskidu Niskiego i Łemkowszczyzny, w pięknej chacie z jodłowych pni, wręczałem we wrześniu 2020 r. Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu medal KNP PAN *Za Zasługi dla Rozwoju Polskiej Pedagogiki*. Przez otwarte okno napływało czyste, pachnące jodłami i bukowiną powietrze. Za oknem wartko szemrał strumień. Gdzieś od strony Krynicy czy słowackiego Bardiowa dobiegł krzyk orlika i jeleni pomruk.

O przyznanie tego pięknego, honorowego odznaczenia występowałem 16 listopada 2019 r. do prof. dr hab. Bogusława Śliwerskiego, ówczesnego Przewodniczącego Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, a zarazem Przewodniczącego Kapituły tego medalu. Prośbę o jego wręczenie przekazała mi obecna już Przewodnicząca KNP PAN – prof. dr hab. Agnieszka Cybal-Michalska. Ucieszyłem się i choć pierwszy wyjazd do Ropok z prof. Januszem Wojtyczą oraz prof. Zbigniewem Nęckim nie doszedł do skutku z powodu choroby Druha Andrzeja, wkrótce pojawiła się ponownie okazja zorganizowania spotkania.

W pobliżu jedynej ocalałej po Akcji „Wisła” chaty Łemko i Łemkinki Mamroszów zaparkowałem samochód. Utwardzona droga biegła wzdłuż strumienia. Wkrótce zza zakrętu wyłonił się zacieniony jodłami dom Profesora. Schody, drzwi, sień... Niegdyś bywałem tam latem i zimą, aby prowadzić wraz z pfm Andrzejem Adamczykiem obozy dla instruktorów harcerskich, studiujących na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Tym razem Andrzej wchodził w skład naszej delegacji wraz z dr med. Alicją Tysarowską. Jej obecność była szczególnie ważna w sytuacji sygnalizowanych problemów zdrowotnych Profesora.

Wręczenie medalu odbyło się bardzo uroczyście. Artur – opiekun i pielęgniarz – zaparzył herbatę i ugościł ciastem. Siedliśmy przy dębowym stole. Profesor nie spieszył się z odłożeniem medalu na honorowe miejsce do zabytkowego kredensu, tam gdzie spoczywały już: Order Odrodzenia Polski Polonia

Restituta, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Armii Krajowej i Złoty Medal im. Alberta Schweitzera, nadany przez Światową Akademię Medycyny. Profesor uważnie obracał otrzymane odznaczenie w dłoniach, usiłując dotykiem dostrzec to, czego nie mogły zobaczyć chore oczy.

Budzącą szacunek postawę wobec drugiego człowieka ujawniła wyraziście reakcja Profesora na otrzymany, kosztowny lek, który mógł przywrócić mu wzrok. Otóż pewnego dnia był przypadkowym świadkiem rozmowy siedzących w przychodni pacjentów. Narzekali na to, że cenne lekarstwo otrzyma lekarz, a nie ich 60-letni krewny. Usłyszawszy to Profesor pewnym krokiem wszedł do pokoju lekarskiego i spokojnie poprosił, żeby owo antidotum zamiast jemu, podano temu młodemu człowiekowi, którego rodzina oczekuje przed gabinetem. Owo zdarzenie wpisuje się w długą listę czynów niezwykłych Profesora obecnych tak w Jego praktyce medycznej, aktywności organizacyjnej i społecznej, jak i w zakresie głęboko humanistycznie uprawianej nauki. Dobro drugiego człowieka było dlań bowiem wartością nadrzędną.

To właśnie był jeden z istotnych powodów, dla których zwróciłem się do prof. Bogusława Śliwerskiego i Członków Kapituły o rozważenie możliwości przyznania Druhowi Andrzejowi honorowego medalu *Za Zasługi dla Rozwoju Polskiej Pedagogiki*.

Prof. dr hab. Andrzej Jaczewski urodził się 20 września 1929 r. w Piastowie. Zdaniem wielu środowisk naukowych był jednym z nielicznych autorytetów naukowych w dziedzinie badań nad rozwojem seksualnym dzieci i młodzieży oraz wychowania człowieka. Dla swych ukochanych harcerzy i studentów był lekarzem ciała, umysłu i ducha. Przez dziesiątki lat wykorzystywał metodę harcerską, inspirował i tworzył warunki samorozwoju człowieka oraz budowania przezeń braterskich relacji, stawania się... Harcerstwo miało dla Niego wymiar całościowy. Jego fenomenowi upatrywał w:

- autorytetu organizacji, społecznym szacunku uzyskiwanym niezależnie od zewnętrznych form i treści harcerskich działań;
- patriotycznym nastawieniu, będącym odpowiedzią na społeczne zapotrzebowanie, a także istotnym czynnikiem odróżniającym harcerstwo od organizacji skautowych;
- realizacji potrzeb i oczekiwań młodzieży, związanych z grupowaniem się w „paczki” przyjaciół (zastępów), tworzeniem naturalnej hierarchii w grupie, potrzebie silnych wrażeń, przeżywaniu przygód (społecznie akceptowanych) i pokonywaniu trudności;
- skuteczności metody wychowawczej, szkoły życia, zaradności, pokonywania

trudności i dzielności. Również: nauka umiejętności współpracy i kierowania zespołem, wyczuwania atmosfery grupy, umiejętności przemawiania, odwagi wyrażania myśli, prawdomówności, stawania się;

- wzorze osobowym jaki zdobywa w oczach harcerzy niewiele od nich starszy instruktor;
- treningu dorosłości, polegającym na zmniejszaniu dystansu między dojrzałością biologiczną a emocjonalną, psychologiczną, na kształtowaniu poczucia odpowiedzialności za własne czyny;
- rozwinięta i kultywowana obrzędowość. Tworzące niezapomnianą atmosferę: tradycyjne pieśni, kręgi braterskie, wyróżnianie prawem podpalania ogniska, gawędy instruktorów, sprawności, harcerski krzyż... (Jaczewski 2018b, s. 123–130).

Niekwestionowany, oryginalny i olbrzymi dorobek naukowy na pograniczu medycyny i pedagogiki, a także piękny przykład własnego życia i godne czyny, wyznaczyły nowe perspektywy naukom pedagogicznym oraz sprawiły, że Profesor zyskał olbrzymi, w pełni zasłużony szacunek swych uczniów, studentów i harcerzy.

Bez wątpienia źródeł Jego pasji pedagogicznej można upatrywać w działalności harcerskiej. Odbił studia medyczne i pracował jako lekarz oraz pracownik naukowy Akademii Medycznej w Warszawie, a następnie Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie pełnił funkcję prodziekana. Wydał ponad 40 książek, w tym szereg popularnonaukowych, wielonakładowych poradników, przez wiele lat prowadził programy telewizyjne i pisał felietony adresowane do młodzieży. Jest autorem teorii rozszczepienia dojrzałości oraz teorii wirażu rozwojowego. Budował głęboko humanistyczną wiedzę, całym sobą podejmował działania na rzecz dzieci i młodzieży oraz osób odrzucanych, z niepełnosprawnością, z zaburzeniami seksualnymi, z narkotycznym uzależnieniem.

Nie dziwi przeto podzielany w Polsce i poza Jej granicami podziw dla działań społecznych Profesora, dla Jego prawdziwie ludzkiej postawy, dla owoców Jego racjonalnych i jakże skutecznych działań. Na odwiecznej drodze prawdy, dobra i piękna, którą świadomie wybrał i podążał, ujawnił mistrzostwo największych uczonych. Czynił przepiękne gesty, którymi przez lat hojnie obdarzał wielu. Miałem szczęście być jednym z obdarowanych.

Zbigniew Nęcki – Dziekan Wydziału Psychologii i Nauk Humanistycznych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego sensu i wagi wybitnego dorobku naukowego Profesora Andrzeja Jaczewskiego upatruje w bogatym

i uczciwym życiu naukowym, w wędrowaniu przez nieprzetarte szlaki, w myśli odważnej i nowatorskiej, w respektowaniu intelektualnego obowiązku humanisty negocjowania wartości uznawanych za powszechne, a nawet święte, w olbrzymiej wiedzy, ale i odważnej postawie oraz pionierskich pracach (Nęcki, 2019, s. 13–16). Podobnie prof. Zbigniew Izdebski – jedyny, polski współpracownik Kinsey Institute for Research in Sex, Gender, and Reproduction przypomina, że bogaty, oryginalny i nowatorski, dobrze osadzony w teorii oraz praktyce lekarskiej, dorobek naukowy Profesora, stał się inspiracją i zaczynem znakomitych prac Jego uczniów i kontynuatorów (Izdebski, 2019, s. 71–82). Także Tadeusz Perzanowski – pedagog i psychoterapeuta z Komisji Historycznej ZHP Chorągwi Krakowskiej w pracy *Dorobek pedagogiczny Harcmistrza* ukazuje osiągnięcia lekarza pediatri, seksuologa, pedagoga, profesora nauk humanistycznych – specjalisty medycyny szkolnej, harcmistrza i żeglarza. Czyni to na tle aktualnego stanu polskiej pedagogiki nadając Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu miano „asceetycznego autorytetu pedagogicznej empirii” oraz podkreślając, że był odważnym „propagatorem teorii marginalizowanych i badaczem zjawisk wstydlivych” (Perzanowski, 2019, s. 43–57).

Profesor Andrzej Jaczewski teoretycznie i praktycznie realizował koncepcję całościowej opieki nad dzieckiem. Tadeusz Perzanowski w przytaczanej pracy (tamże) dorobek pedagogiczny Druha Profesora ujmuje w czterech obszarach:

1. osobistego przykładu pedagoga kreatywnego, uczciwego, autorytetu myśli i moralności;
2. teorii pedagogiki, wychowania, opieki i resocjalizacji;
3. badań z zakresu seksuologii, szkolnej edukacji seksualnej i macierzyńskiej oraz refleksji z nich wynikającej;
4. praktyki pedagogicznej szkoły, samorozwoju dzieci, młodzieży i rodziny oraz harcerstwa.

Wspomniany Autor konstatuje dalej, że „bez wątplenia Profesora należy zaliczyć do wąskiego grona najwybitniejszych postaci polskiej pedagogiki drugiej połowy XX i pierwszej dekady XXI wieku” (Perzanowski, 2019, s. 56). Podobne zdanie wyrażają w swych publikacjach: Janusz Wojtyca (2019, s. 17–24), Zbigniew Izdebski (2009, s. 5–9, 88–97; Izdebski, 2019, s. 71–82), Jakub Czarkowski (2019, s. 71–82) i wiele innych osób, które bezpośrednio zetknęły się z Druhem Profesorem jako czytelnicy Jego prac zawierających głęboki, humanistyczny namysł nad harcerstwem, albo wychowankowie poddani uprawianej przezeń tak mądrze harcerskiej pedagogii.

Warto dodać, że wśród nielicznych pedagogów – autorów blogów zamieszczanych w polskiej sieci, którzy potrafią sprostać zapotrzebowaniu na mądre treści cyfrowe szczególnie godne miejsca zajmuje właśnie Profesor Andrzej Jaczewski. Jak podkreśla Piotr Toczyski efektem Jego twórczej działalności w sieci „jest ponad pół tysiąca wpisów na blogu, a następnie na Facebooku) i kilkadziesiąt nagrań (słuchowisk, sporadycznie filmików)” (Toczyski, 2019, s. 83). Owe setki tekstów publikowane przez pięć lat na internetowym blogu serwisu radia TOK FM, a od 2017 r. uzupełnione o nagrania gawęd i udostępnione w serwisie społecznościowym Facebooka nosiły odbiorcom refleksję sędziwego, mądrego człowieka. Toczyski wyjaśnia powodzenie tych działań sygnalizowaną przez internautów potrzebą mądrości archetypicznej, o której pisał Carl G. Jung oraz mądrością cyfrową opisaną przez Marca Prensky'ego¹.

Szczególną umiejętność rozumienia mediów i współpracy z nimi Profesor wykorzystał dla podniesienia poziomu wykształcenia mieszkańców Ziemi Gorlickiej. Wprawdzie mimo poparcia Anny Radziwiłł – ówczesnej wiceminister edukacji – oraz władz miasta, nie udało się zorganizować samodzielnej uczelni państwowej, ale wraz z Barbarą Rzeszutek i Michałem Korbelakiem uruchomił w 2003 r. w gorlickim Centrum Szkolenia Zawodowego zamiejscową salę wykładową Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Warszawie. Prowadzono tam kształcenie „na poziomie studiów zawodowych – licencjackich, na kierunkach: ekonomii i pedagogiki w systemie dziennym, zaocznym, wieczorowym i eksternistycznym” (Korbelak, 2019, s. 119). Wykłady realizowano przez telewizję satelitarną EDUSAT, zaś interaktywną łączność zapewniała miejscowa sala wykładowa. Zorganizowano również studia magisterskie we współpracy z prof. Józefem Półturzyckim – dziekanem Wydziału Pedagogicznego Wyższej Szkoły im. Pawła Włodkowica w Płocku. Śmiałe plany przyniosły obfity plon:

¹ Piotr Toczyski jako ramę teoretyczną podjętej analizy wykorzystania nowych mediów w twórczości Profesora Andrzeja Jaczewskiego przyjmuje pojęcia „archetypu mędrca” za C. G. Jungiem oraz „mądrości cyfrowej” za M. Prensky'm. Powołuje się przy tym na następujące prace: Jung C. G. (2014). *The Archetypes and the Collective Unconscious*. London, s. 216; Prensky M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. Cz. 1. *On the Horizon*, Vol. 9 (5), s. 1–6. Pobrane z: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (otwarty 11 lutego 2021); Prensky M. (2009a). *Do They Really Think Differently?* Część 2: tamże, Vol. 9 (6), s. 1–6, Pobrane z: <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part2.pdf> (otwarty 11 lutego 2021); Prensky M. (2009b). *Sapiens Digital. From Digital Immigration and Digital Natives to Digital Wisdom*. *Innovate: Journal of Online Education*, Vol. 5 (3), Prensky M. (2012). *Brain Gain. Technology and the Quest for Digital Wisdom*. St. Martin's Press, New York.

„od 2003 do 2009 prof. Jaczewski wraz z dr. Korbelakiem wypromowali ponad 400 licencjatów i blisko 150 magistrów” (Korbelak, 2019, s. 120). Zamysł podniesienia poziomu wykształcenia mieszkańców ukochanej Ziemi Gorlickiej, pomimo początkowego niezrozumienia, a nawet oporu Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie udało się zrealizować (Korbelak, 2019, s. 119).

W czasach gdy pojawiły się kryzysy szczepionkowe, gdy wizyty w prywatnych gabinetach dentystycznych wymagały często znacznych środków finansowych, gdy wydłużały się kolejki do gabinetów lekarzy specjalistów, Profesor wystąpił z apelem o powrót lekarza i higienistki do szkoły polskiej (Jaczewski, 2019a, s. 99–102). Ten szeroko komentowany w środowiskach akademickich i oświatowych apel wydaje się nie tylko wyrażeniem lekarskich i pedagogicznych marzeń o wznowieniu tak pięknie rozwijającej się niegdyś medycyny szkolnej, ale jest ze wszech miar trafny, merytorycznie uzasadniony i jakże aktualny.

Wypada również zwrócić uwagę na umiejętność skutecznego wykorzystania przez Profesora w Jego pracy wychowawczej wybitnych walorów harcerskiego żeglarstwa. Andrzej Jaczewski już w 1960 r., pracując jako lekarz szkolny w zespole szkół: podstawowej i liceum TPD – 13 przy ul. Siemiradzkiego 2 (później im. Joachima Lelewela), przeniósł tam działalność 79 WDH i wkrótce rozpoczął budowę własnych łodzi. Czerpiąc z doświadczeń zdobytych w latach 1958–1960 na obozach żeglarskich na Mazurach, już trzy lata później przekształcił 79 WDH w 79 Warszawską Żeglarską Drużynę Harcerzy. Z czasem rozwinęła się ona w szereg harcerski. Obok corocznych obozów żeglarskich w Cierpiętach, Zamordejach, Zadorach i Szerokim Ostrowie nad jez. Śniardwy, zorganizował szereg spływów Wisłą z Oświęcimia do Warszawy oraz z Warszawy do Fromborka, a także Dunajem z Bratysławy do Turnu Magurele oraz na trasie Bratysława–Tulcza, a nawet rejsy morskie na Zawiszy Czarnym, tzw. krajowe (bez zawijania do obcych portów) oraz odbywane w ramach „Operacji Żagiel” i „Tall Ship Races”, czy wreszcie rejs za koło polarne i do Islandii. I choć Andrzej Jaczewski po 27 latach pracy zakończył w 1983 r. działalność instruktorską na funkcji komendanta Szczepu 79 Warszawskich Żeglarskich Drużyn Harcerskich, to sprawił, że zainicjowane i prowadzone przez Niego żeglarstwo młodzieży sprawdziło się jako metoda wychowawcza i stało się drogą życiową dla wielu osób (Klinik, 2019, s. 111–116). Mądra i skuteczna aktywność Druha Andrzeja na tym polu wpisała się pięknie w 105-letnią tradycję Harcerskiego Ruchu Wodnego.

Czyny Profesora przynosiły niezwykle owoce, kształtowały i zmieniały ku dobru losy ludzi, ale też miejsca, w których przebywał Andrzej. Swą twórczością wielokroć udowadniał, że był księciem myśli, podobnie jak jego dziad

Artur Jaczewski (1863–1932) – twórca światowej mykologii. Swym życiowym dorobkiem potwierdził, że samodzielność intelektualna, olbrzymie zdolności twórcze i osobista odwaga wraz ciężką i mądrą pracą na rzecz drugiego człowieka, na rzecz dzieci i młodzieży, nadają niepowtarzalny sens ludzkiemu życiu, rodząc szacunek i podziw oraz chęć wędrowania szlakiem w sposób wskazany przez Mistrza.

Profesora Andrzeja Jaczewskiego poznałem przed wielu laty jako student Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Jego wykłady stanowiły połączenie harcerskiej gawędy z głęboką wiedzą medyczną i humanistyczną, porywały oraz otwierały umysły i oczy. Refleksji, którą dzielił się z nami Profesor, towarzyszyła ta szczególna umiejętność precyzyjnego, ale też subtelnego i jasnego wyrażania myśli trafiającej do serc i umysłów słuchaczy.

Z Profesorem miałem też zaszczyt bezpośrednio współpracować na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego, w czasie gdy pełnił tam funkcję prodziekana. Dzięki zainicjowanej przez prof. Andrzeja Jaczewskiego międzynarodowej współpracy stałem się jej uczestnikiem, podobnie jak wielu innych, młodych adeptów nauki. W jej ramach zostałem w 1986 r. kierownikiem polskiego zespołu w międzynarodowym eksperymencie „Europa-Kontakt” dotyczącym integracji osób różnych narodowości pełno- i niepełnosprawnych, realizowanym przez zespół prof. dr. Karla J. Klugego i dr. Klaus Fittinga z Erziehungswissenschaftlich Heilpädagogische Fakultät na Uniwersytecie w Kolonii (Tanaś, 2009, s. 57–64). To tam wielokrotnie słyszałem znakomite opinie przedstawicieli niemieckiej pedagogiki o europejskim wymiarze twórczości naukowej Profesora Andrzeja Jaczewskiego. Warto wspomnieć o skali tego przedsięwzięcia. Dzięki Profesorowi w eksperymencie realizowanym na Uniwersytecie w Kolonii uczestniczyło 450 osób z Polski, a równocześnie z Niemiec do Polski przyjechało ok. 150 studentów (Jaczewski, 2020e). Wymiana zrealizowana w trudnym politycznie okresie była bardzo owocna. Nie tylko ujmując ją w liczbach uczestników, ale też merytorycznie.

Profesor powierzył mi również prowadzenie wędrownych obozów naukowych dla studiujących na wydziale instruktorów harcerskich. Obozy były dopełnieniem Jego autorskich wykładów, kształtowały i rozwijały nie tylko empiryczne doświadczenia uczestników, ale też pogłębiały ich refleksję w zakresie metodyki wychowania w ZHP oraz zrozumienie roli ruchu harcerskiego w procesie rozwoju dzieci i młodzieży. Nade wszystko jednak sprzyjały rozwojowi zainteresowań i budowały przyjaźnie, które przetrwały lata. Profesor znakomicie rozumiał głęboki sens pracy harcerskiej. Potrafił też o nim mówić jak nikt inny. Osobiste przeżycia harcerza-żołnierza Szarych Szeregów w trakcie okrutnej

wojny (Jaczewski, 2018a, s. 61–99) oraz zgromadzona wiedza i praktyka instruktorska, sprzyjały nie tylko docenianiu roli wykształcenia w kreowaniu losu człowieka, ale też przekazywaniu innym bogatych doświadczeń. Zachęcaniu ich do refleksji nad przyjmowanymi postawami wobec spraw, zjawisk i drugiego człowieka. W konsekwencji przez lata wychowywał i kształtował wielu ludzi czyniąc swoje życie wartościowym, także w innych sferach niż nauka.

Po wojnie druh Andrzej ukończył Akademię Medyczną w Warszawie, a następnie wyjechał z nakazem pracy do Gorlic, gdzie w latach 1953–1955 został ordynatorem szpitalnego oddziału dziecięcego. W roku 1957 podjął pracę w Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie, by później przenieść się do Akademii Medycznej, gdzie z sukcesem kierował Zakładem Medycyny Szkolnej. Przez długi czas był lekarzem szkolnym w LO im. Joachima Lelewela w Warszawie, prowadził też poradnię dla narkomanów przy Klinice Niemowlęcej na ulicy Nowogrodzkiej w Warszawie (Jaczewski, 2019b, s. 94–117; Siniarska-Wolańska, Wolański, 2009, s. 25–39).

Zapewne w mroźczej pracy Profesora jako lekarza pediatry w Szpitalu Powiatowym w Gorlicach, w Jego doświadczeniach i tym, co zrobił dla wycieńczonych, umierających dzieci w tym rejonie (Adamczyk, 2009, s. 53–54, 50–56), tkwi sekret ukochania przez Profesora ziemi Beskidu Niskiego oraz Jego powrotu tam po latach i osiedlenia się w świerkowym domu w Ropkach. Jego rzetelna medyczna praca od podstaw zrodziła też prawdziwy, głęboki szacunek miejscowej ludności.

W 2019 r. Profesor obchodził 90-lecie urodzin. Był nadal aktywny twórczo i społecznie. Dlatego z pełnym przekonaniem wskazałem wówczas Jego kandydaturę do medalu *Za Zasługi dla Polskiej Pedagogiki*.

„Arturze, podaj książki dla naszych gości” – poprosił Profesor... Patrzyłem z podziwem na proces żmudnego wpisywania dedykacji. Zapamiętane ruchy ręki kreśliły wprawnie piórem maleńkie litery na kartach darowanych książek. Otrzymałem ich aż pięć: *Harcerstwu zawdzięczam bardzo wiele*, *Gawędy drużynowego*, *Seksualność dzieci i młodzieży*, *Pół wieku badań i refleksji*, recenzowaną niegdyś przeze mnie – *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego* oraz Andrzej Jaczewski, *Książka moich wspomnień*. Obdarowane zostały także pozostałe osoby.

„Zjecie lody?” – zapytał Profesor. A potem zaczęła się żywa dyskusja na temat kształtu polskiej oświaty. Mówiliśmy o błędach w zakresie nauczania przyrody i biologii, o marnotrawieniu, częstszym niż się powszechnie sądzi, zdolności dzieci w zakresie nauk ścisłych, o problemie „rozszczerzenia dojrzewania”

fizycznego i psychicznego, o roli przygody i harcerskim „stawaniu się” człowiekiem dojrzałym. Niepostrzeżenie płynął czas i toczyła się rozmowa o piątkach na świadectwach maturalnych i braku umiejętności młodzieży w porozumiewaniu się w innych językach (Jaczewski, 2020c), o niezbędnych kompetencjach potrzebnych do budowania relacji społecznych, o odwadze osobistej i odpowiedzialności, o tolerancji i szacunku do drugiego człowieka, o umiejętności współpracy i budowaniu wspólnoty, o katalogu wartości w procesie wychowania, o integracji procesów kształcenia i wychowania, o teatrze, balecie, koncertach w filharmonii (Jaczewski, 2020b) i muzyce operowej (Jaczewski, 2020a, 2020d, 2020e, 2020f, 2020g), o kulturze popularnej, ale też o mediach cyfrowych i prawie człowieka do życia wartościowego. Rozmawialiśmy o żeglarstwie, Liceum im. Joachima Lelewela, o Annie Radziwiłł i reformach oświaty. Niepostrzeżenie mijały godziny... Artur zaprowadził mnie na piętro, tam, gdzie już nigdy nocowałem pewnej srogiej zimy. Tak, to był mroźny czas i pamiętam, że harcerze budowali igloo i usiłowali w nim spać – owinięci w gazety przed planowaną wyprawą na biegun. Spojrzałem przez okno. Z dala usłyszałem nutki piosenki skomponowanej nigdy i śpiewanej przy ognisku przez Beatę Skrzyńską – studentkę Profesora i moją zmarłą niestety przedwcześnie doktorantkę:

Na szlak idź, na szlak,
Na szlak Twój zielony
Do Biecza, Hańczowej lub w Krynickie strony,
Bo wszędzie tam cisza i spokój – tylko ptak
Wskazuje Ci zawsze Twój Beskidzki szlak (Skrzyńska, 2009, s. 77–82)

W kominku żywiej buchnął ogień. Posypały się skry. 92-letni Profesor podniósł z wolna niemal nie widzące oczy i rzekł do mnie cicho: „**Musimy wymyślić nową szkołę. Szkołę godną naszych marzeń oraz losu naszych dzieci i wnuków**”². Owa prośba złożona u stóp Ostrego Wierchu i Lackowej przez wybitnego lekarza, seksuologa, harcerza i pedagoga, wnuka twórcy światowej mykologii (Jaczewski, 2018b, s. 11–19), jest zadaniem dla każdego z nas...

Profesor odprowadził nas aż na ganek. Na zawsze zostanie w mych oczach obraz Druha Andrzeja ponawiającego zaproszenie do pozostania na dłużej.

² Niepublikowana wypowiedź Profesora Andrzeja Jaczewskiego w trakcie wręczania Mu – w ramach pełnomocnictwa udzielonego mi przez prof. Agnieszkę Cybal-Michalską Przewodniczącą KNP PAN – medalu *Za Zasługi dla Rozwoju Polskiej Pedagogiki*. Słowa te padły w trakcie rozmowy, w której uczestniczyli także lek. med. Alicja Tysarowska oraz hm. Andrzej Adamczyk. Ropki, dn. 9.09.2020 r.

Nie wiedziałem wówczas, że widzę Profesora po raz ostatni, że niespodziewany udar odbierze mu już wkrótce (13 października 2021 r.) tak cenne, acz kruche życie.

Wracaliśmy z Alicją Tysarowską oraz Andrzejem Adamczykiem zwolna do samochodu. Nabierający kolorów, jesienny las, otulał ślady przeszłości: kamienie stawiane w narożu dla podtrzymania chyży, samotne piwniczki, przydrożny krzyż...

Uparcie powracała myśl: **szkoła masowa w znanej nam postprzemysłowej postaci umarła. Nie wolno jednak zmarnować głęboko humanistycznej idei szkoły powszechnej. Przecież jest ona realizacją odwiecznych marzeń pedagogów i praktycznych doświadczeń wielu nauczycielskich pokoleń. To jaka będzie szkoła – jest w naszych myślach i sercach...**

References

- Adamczyk, A. [Kwadrat] (2009). Pro memoria. W: Z. Izdebski (red.), *O człowieku i jego rozwoju nie tylko seksualnym. Prace dedykowane Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Czarkowski, J. J. (2019). Wkład prof. Andrzeja Jaczewskiego w rozwój pedagogiki harcerskiej. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Izdebski, Z. (red.). (2009). *O człowieku i jego rozwoju nie tylko seksualnym. Prace dedykowane Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Izdebski, Z. (2019). Pionierskie badania Andrzeja Jaczewskiego – ich kontynuacja i kontynuatorzy. Od seksuologii rozwojowej do seksuologii społecznej i pedagogiki seksualnej. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Jaczewski, A. (2018a). *Harcerstwu zawdzięczam bardzo wiele...* Kraków: Fundacja Wczoraj i Dziś.
- Jaczewski, A. (2018b). *Książka moich wspomnień*. Radom: Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy.
- Jaczewski, A. (2019a). Czy powrót lekarzy do szkół jest realny? W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Jaczewski, A. (2019b). Wspomnienia lekarza pediatry o pracy w Gorlicach. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Jaczewski, A. (2020a). Artur Rubinstein, „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/312423629742885> (otwarty 10.02.2021).

- Jaczewski, A. (2020b). *Balet, Dyrygenci*, „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/361795981640610> (otwarty 9.02.2021).
- Jaczewski, A. (2020c). *Dlaczego w Polsce szkoła źle uczy języków?* „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/315833419480909> (otwarty 9.02.2021).
- Jaczewski, A. (2020d). *Edukacja muzyczna: Wagner, Kisielewski*, „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/322255945454630> (otwarty 10.02.2021).
- Jaczewski, A. (2020e). *Europa-Kontakt*, „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/118933609434453> (otwarty 10.02.2021).
- Jaczewski, A. (2020f). *Penderecki w Mezzo*, „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/2329915460485817> (otwarty 9.02.2021).
- Jaczewski, A. (2020g). *Polska muzyka w telewizji Mezzo?* „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/630690797633435> (otwarty 9.02.2021).
- Jaczewski, A. (2020h). *W Mezzo nie ma polskich oper*, „Andrzej Jaczewski – strona pamięci o Profesorze”. Pobrane z: <https://www.facebook.com/jaczewskiandrzej/videos/484279838952939> (otwarty 10.02.2021).
- Klinik, J. (2019). *Harcerska działalność żeglarska hm. Andrzeja Jaczewskiego, sternika jachtowego*. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Korbelak, M. (2019). *Kształcenie na odległość w Gorlicach w latach 2002–2008 (studia magisterskie i licencjackie)*. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Nęcki, Z. (2019). *Mistrzowi uznanie – o sensie organizowania jubileuszy wybitnych osobowości nauki. Casus: profesor Andrzej Jaczewski*. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Perzanowski, T. (2019). *Dorobek pedagogiczny Harcmistrza*. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Siniarska-Wolańska, A., Wolański, N. (2009). *60 lat temu w harcerstwie, potem w Instytucie Matki i Dziecka, wreszcie w Ropkach i Gorlicach*. W: Z. Izdebski (red.), *O człowieku i jego rozwoju nie tylko seksualnym. Prace dedykowane Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Skrzyńska, B. (2009). *Piosenka o Ropkach*. W: Z. Izdebski (red.), *O człowieku i jego rozwoju nie tylko seksualnym. Prace dedykowane Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.

- Tanaś, M. (2009). Profesor Andrzej Jaczewski – Mistrz i Człowiek. W: Z. Izdebski (red.), *O człowieku i jego rozwoju nie tylko seksualnym. Prace dedykowane Profesorowi Andrzejowi Jaczewskiemu*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Toczyski, P. (2019). Jak mądrość cyfrowa w powiązaniu z mądrością życiową umożliwi realizację archetypu mędrca w Internecie: przykład bloga prof. Andrzeja Jaczewskiego. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- Wojtycza, J. (2019). Sylwetka prof. dr. hab. Andrzeja Jaczewskiego, naukowca i pedagoga praktyka. W: J. Wojtycza (red.), *O harmonijny rozwój człowieka. Myśl pedagogiczna Profesora Andrzeja Jaczewskiego*. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.